

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ І ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

Проаналізовано психолого-педагогічну літературу з проблеми формування естетичної і художньої культури школярів засобами хореографічного мистецтва та її роль у вихованні та навчанні духовно-моральної культури особистості, розглянуто характерні риси школяра, необхідні в процесі навчання хореографічного мистецтва.

Ключові слова: естетична і художня культура, хореографічне мистецтво, творчий потенціал, педагог-хореограф

Для сучасного стану розвитку суспільства характерний перегляд змісту основних положень педагогіки вищої школи щодо пріоритетів навчання й виховання молоді. Реформування системи педагогічної освіти згідно з Національною доктриною розвитку освіти, Законом України «Про вищу освіту», Болонською угодою передбачає «створення умов для розвитку і виховання кожної особистості як громадянина України».

Аналіз соціально-економічних перетворень в Україні свідчить про наявність потреби суспільства в особистості, що має новий тип мислення, здатність нестандартно мислити і ефективно вирішувати життєві проблеми, високий рівень духовно-моральної вихованості. У багатьох школах ще слабо формується культурний простір, сприяючи становленню дитини як людини культури. У зв'язку з цим пріоритетною стає орієнтація цілісного педагогічного процесу для розвитку творчого потенціалу учня, у тому числі засобами хореографічного мистецтва [5].

Крім того, у сучасній національній освітній системі уроки хореографії впроваджуються в середніх загальноосвітніх закладах (традиційні загальноосвітні школи, ліцеї, колежіуми, гімназії, навчально-виховні комплекси). Хореографія не входить до складу обов'язкових навчальних предметів, проте в практиці початкової школи набуває широкого розповсюдження й викладається як додатковий предмет, завдання якого спрямовані на духовний та фізичний розвиток особистості кожної дитини.

Питання естетичного виховання особистості є актуальним для сучасного суспільства. Саме у формуванні людей з необмеженим творчим потенціалом, високим рівнем моральних принципів та розумово-вольовою активністю зацікавлена молода українська держава. Тому, визначаючи проблеми, зміст і методи естетичного виховання майбутніх учителів, серед предметів художньо-естетичного циклу, у процесі вивчення яких здійснюється естетично-творчий розвиток студентів, одне з головних місць належить хореографії.

Естетичне виховання школярів в умовах хореографічної діяльності здійснюється у школах, зорієнтованих здебільшого на культурологічне, естетичне навчання й виховання, організація естетичного вихо-

вання засобами танцювального мистецтва чітко сформована й систематизована. Заняття хореографією в них здійснюються за провідними методиками вітчизняних і зарубіжних учених (Т. Баришнікової, К. Василенка, А. Гуменюка та ін.). Достатньо розроблені питання методики хореографічної роботи як засобу естетичного виховання (Г. Березової, Л. Бондаренко, А. Тараканової та ін.) [2].

Результати наукових досліджень у галузі психології, філософії, мистецтвознавства, педагогіки висвітлюють окремі сторони проблеми естетичного виховання особистості. Так, філософські аспекти естетичного виховання розглянуто в наукових працях В. Баленка, В. Бітаєва, І. Борева, О. Волкової, Т. Домбровської, І. Зязюна, В. Іванова, В. Кудіна, М. Ліфшица, В. Лозового та ін. Психологічні основи естетичного виховання розкрили Л. Виготський, В. Клименко, В. Роменець, Б. Теплов, С. Якобсон та ін. Науково-теоретичні дослідження питання морального змісту мистецтва висвітлюють учені Т. Аболіній, Л. Левчук, В. Панченко,

О. Фортовій, В. Сухомлинський та ін. [2].

На актуальності проблеми естетичного виховання засобами танцювального мистецтва наголошували Л. Богатикова, М. Боголюбська, В. Верховинець, О. Конорова, Б. Мануйлів та ін. Важливість розвитку внутрішнього світу учнів початкових класів засобами танцю доводиться в працях Г. Ільїної, С. Рудневої, Є. Фіша та ін. Проблема формування творчої сфери дитини засобами хореографії та ритміки розглянута в наукових працях Н. Георгян, О. Горшкової, Ю. Ушакової, Т. Чурпіти. Питання сучасної теорії хореографічного виховання висвітлені в роботах О. Мартиненко, Т. Морозовської, О. Таранцевої, В. Нілова.

У роботах Л. Беляєвої, В. Ванслова, Н. Зіміной, А. Мелик-Пашаєва, Н. Мірецької, Б. Неменського, С. Шацького, В. Шацької, та ін. авторів показано, що найуспішніша художньо-естетична культура школярів формується в умовах взаємодії різних видів мистецтва [1; 2; 3]. У їх комплекс входить і хореографія, виховний потенціал якої досить високий, особливо у шкільному середовищі. На думку Н. Хайкари, танок дозволяє дітям миттєво «виплеснути» свої емоції, не лише зануритися в коло безпосереднього і опосеред-

кованого спілкування, але і самоствердитися, «вписатися» в портрет ритмопластики покоління однолітків.

Ураховуючи здобутки вчених, зазначимо, що проблема естетичного виховання дітей у процесі хореографічної діяльності ще не знайшла достатнього висвітлення в науковій літературі та педагогічній практиці. У зв'язку з цим виникає необхідність подальшого вивчення естетично-виховних можливостей хореографічної діяльності. Завдання нашого дослідження – з'ясувати зміст естетичного виховання школярів в умовах хореографічної діяльності.

Зміст естетичного виховання включає в себе формування знань, умінь та навичок виховання естетичних почуттів, інтересів, потреб, оцінок і смаків. Знання про прекрасне формуються у процесі естетичного освоєння оточуючої дійсності, а також мистецтва як більш концентрованого відображення прекрасного.

У формуванні естетичної і художньої культури особистості хореографічне мистецтво є найважливішим аспектом естетичного виховання.

Людську спільність виділяє з-поміж живої природи здатність до спільної діяльності, взаємодії. У цьому процесі складаються соціальні відносини між людьми. Вони потребують упорядкованості, відносної стабільності. Ця потреба породжує створення соціальних інститутів, певної системи цінностей, норм, матеріального забезпечення буття. Все це створюється самими людьми і об'єднується поняттям «культура». Кожна спільність (нація, соціальна група тощо) виробляє свої культурні цінності (норми, звичаї), що поділяються більшістю її членів.

Спектр норм дуже широкий – від побутових звичаїв, традицій, моральних норм до юридичних законів. Якщо вони приймаються більшістю, то прийнято говорити про домінуючу культуру. Але життя кожного індивіда протікає в умовах субкультури, властивій певним групам (національним, професійним, віковим тощо). В умовах етнічного розмаїття південного регіону України дослідження на рівні субкультур набирає особливого значення. Адже від їх взаємодії значною мірою залежить рівень сучасної української культури як культури домінуючої.

Звідси значна потреба у створенні соціокультурного макро- та мікросередовища, в якому б діти знаходили можливість задовольнити свої культурні потреби та інтереси. Розв'язання її покладається на суспільство в цілому. Зокрема, на такі його інститути, як сім'я і школа, особливо коли мова йде про мікросередовище. Методологічними засадами тут мають виступати теорія взаємозв'язку культури і особистості, а в шкільний період – особистісно-орієнтоване виховання.

Проблема становлення особистості є предметом дослідження багатьох суспільствознавчих наук упродовж століть. Досить детально розроблені і в українській науці теоретичні засади, зокрема, педагогічні основи формування особистості. Але значним недоліком є те, що особистість «як правило, бралась поза

рамками етнічності, етнічної свідомості зокрема. Без концептуальної розробки проблеми особистості як певного етнотипу важко усвідомити мотивацію духовного відродження...» Особистість формується, насамперед, під значним впливом найближчого оточення як природних, так і соціальних явищ. Створюється складна система зв'язків, яка реалізується у відносинах людини до природи, до інших людей, з якими вона вступає у взаємодію. Народжується певна культура – від елементарних правил поведінки, побуту – до глибоких проявів духовності.

Важливою методологічною засадою у контексті дослідження ми вважаємо визначення основних функцій культури взагалі і національної зокрема. Ми дотримуємось думки, що функцією культурного явища є його здатність здійснювати певну роботу в межах цілісної системи для її збереження і розвитку. Кожна з функцій культури задовольняє певні потреби суспільства і особи. Так, інтерес людини до оточуючого світу, природи, потреба в їх пізнанні породжує таку функцію культури як освоєння і перетворення цього світу.

Досліджуючи значення культури у формуванні особистості, ми переконалися, що культура не може існувати поза людською діяльністю. Види цієї діяльності допомагають класифікувати культуру за певними сферами. Наприклад, пізнання, виховання, управління тощо. У суспільстві вони закріплюються як спеціалізовані інститути (школа-інститут освіти і виховання, сім'я-інститут народження і виховання дітей). Але діяльність кожного з інститутів – поліфункціональна, тісно переплітається з іншою. Культура залежить від характеру діяльності, як і остання – від рівня культури.

Хореографічне мистецтво є неодмінним елементом усіх видів людської діяльності: пізнавальної ціннісно-орієнтованої і перетворюючої, яке зберегло свою єдність з людською свідомістю у всіх формах її активності, презентуючи пізнання світу, його оцінку, працю і спілкування, а також окремі прояви духовного життя особистості.

Хореографічне мистецтво справляє величезний позитивний вплив на формування всіх якостей школярів. Безпосередньому вдосконаленню засобами мистецтва підпорядковуються уява як апарат образочуттєвого відображення оточуючої дійсності й духовної сфери особистості, і почуття як основа ціннісно орієнтованої діяльності.

Зайняття хореографічним мистецтвом сприяє фізичному розвитку дітей і збагачує їх духовно. Це гармонійне зайняття притягає і дітей, і батьків. Дитина, що володіє балетною осанкою, захоплює соціум. Але її формування – процес тривалий, що вимагає багатьох якостей від дітей [4].

Дисциплінованість, працьовитість, терпіння, почуття відповідальності, акуратність в хореографічному виконанні, виховання етикету – ці властивості характеру потрібні в хореографічному класі. Не можна

підвести того, що поруч стоїть в танці, не можна записатися, тому що від тебе залежать інші, не можна не вивчити, не виконати, не допрацювати. Охайність форми в хореографічному класі переноситься і на зовнішній вигляд дітей у школі. Вони виділяються не лише своєю осанкою, але і зачіскою, чистотою і елегантністю носіння одягу. Увага і турбота про інших – необхідна якість в характері дітей, і зайняття хореографією вирішує ці завдання.

Творча особистість – найважливіша мета як усього процесу навчання, так і естетичного виховання. Без формування здатності до естетичної творчості, неможливо вирішити найважливіше завдання усебічного і гармонійного розвитку особистості. Таким чином, кожен педагог за допомогою естетичного виховання повинен навчати та виховувати дітей за законами краси. Педагог-хореограф повинен сформулювати, розвинути і зміцнити у дітей потребу у спілкуванні з мистецтвом, розуміння його мови, любов і добрий смак до нього.

ЛІТЕРАТУРА

1) Немов Р. С. Психология. Учебник для студентов высш. учебн. заведений. Т.1. Общие основы психологии / Р. С. Немов. – М. : Просвещение: Владос, 1994. – 576 с.

2) Прибылое Г. Н. Методические рекомендации и программа по классическому танцу для самостоятельных хореографических коллективов / Г. Н. Прибылое. – М., 1984.

3) Пуртурова Т. В., Беликова А. Н., Кветная О. В. Учите детей танцевать: Учебное пособие для студентов учреждений среднего профессионального об-

разования / Т. В. Пуртурова, А. Н. Беликова, О. В. Кветная. – М.: Владос. – 2003. – 256 с.

4) Сухомлинский В. А. Избранные педагогические сочинения: В 3 т. / В. А. Сухомлинский. – М, 1981.

5) Хайкара Н. А. Эстетическое воспитание подростков на занятиях хореографией в контексте становления их авторской позиции: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «общая педагогика, история педагогики и образования» / Н. А. Хайкара. – Петрозаводск, 2009 – 20 с.

REFERNCES

1. Nemov, R. S. (1994). *Psikhologiya. Uchebnik dlya studentov vysshykh uchebnykh zavedeniy [Psychology. Textbook for students of higher educational institutions]. (Vols.1).* Moscow: Prosveschenie: Vlados [in Russian].

2. Pribyloye, G. N. (1984). *Metodicheskie rekomendatsii i programma po klassicheskomu tantsu dlya samodeyatelnykh khoreograficheskikh kollektivov [Classical dance guidelines and programme for independent dance troupes].* Moscow [in Russian].

3. Purturova, T. V., Belikova, A. N., Kvetnaya, O. V. (2003). *Uchite detey tantsevat: Uchebnoe posobie dlya studentov uchrezhdeniy srednego professionalnogo*

obrazovaniya [Teach children to dance: Training aid for students of secondary vocational education institutions]. Moscow: Vlados [in Russian].

4. Sukhomlinskiy, V. A. (1981). *Izbrannye pedagogicheskie sochineniya [Selected pedagogical works]. (Vols. 3).* Moscow [in Russian].

5. Khaykara, N. A. (2009). *Esteticheskoe vospitanie podrostkov na zanyatiyakh khoreografiei v kontekste stanovleniya ikh avtorskoj pozitsii [Adolescents' aesthetic education in Choreography classes in the context of their author's attitude formation]. Extended abstract of candidate's thesis.* Petrozavodsk [in Russian].

И. А. Пак

ФОРМИРОВАНИЕ ЭСТЕТИЧЕСКОЙ И ХУДОЖЕСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ ШКОЛЬНИКОВ СРЕДСТВАМИ ХОРЕОГРАФИЧЕСКОГО ИСКУССТВА

Проанализирована психолого-педагогическая литература по проблеме формирования эстетической и художественной культуры школьников средствами хореографического искусства и его роль в воспитании духовно-моральной культуры личности, рассмотрены характерные черты школьника, необходимые в процессе изучения хореографического искусства.

Ключевые слова: эстетическая и художественная культура, хореографическое искусство, творческий потенциал, педагог-хореограф

I. A. Pak

FORMING AESTHETIC AND ARTISTIC CULTURE OF SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF CHOREOGRAPHIC ART

The article is devoted to such an urgent pedagogical problem as moral and aesthetic education of schoolchildren under the conditions of choreographic activity. Having analyzed scientific literature the author determined moral and aesthetic possibilities of choreographic activities, examined the concepts of "moral and aesthetic education", analyzed the content of aesthetic education and moral attitudes. The category of moral relationship is highlighted in the article: it includes schoolchildren's knowledge about themselves, their abilities, skills, interests; knowledge about other people; the ability to build relationships, communicate; skills of moral and aesthetic attitudes towards people; experience of creative activity accumulated in the process of cognitive activity, which helps to apply their knowledge and skills not only modeled in similar situations, but in a totally new one. And, as the author notes, the formation of a system of relations adequate to standards of morality and aesthetics is the goal, the subject of special concern of teachers and the final result of moral education. The basic moral and aesthetic qualities are examined: humanism, collectivism, patriotism, attitude towards labour and dignity. It is determined that in the psychological and pedagogical aspect the forming of a system of relations is a purposeful educational influence on schoolchildren's mind, feelings and behaviour. Pedagogical factors and conditions of schoolchildren's moral and aesthetic education include social environment, the need not just to create a system of values, but also to assert it actively with their own actions, to resist evil, strive for improving public relations.

Keywords: aesthetic and culture, choreographic art, creative potential, teacher-choreographer

Подано до редакції 11.06.14
